

- Павлова Е. Д. Формы культуры информационного общества. *Обсерватория культуры: журнал-обозрение*. 2008. № 5 (сентябрь-октябрь). С. 11–16. URL: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhome/news/nis.htm?2008_05_1jok
- Соловйов А. В. Динамика культуры информационной эпохи. РГУ : Редакционное издание, 2009. 236 с.

References

- Baeva L. V. (2015). Virtualnaia kommunikatsiia: osobennosti i eticheskie printsiipy [Virtual communication: features and ethical principles]. *Filosofskie nauki [Philosophical sciences]*, 10, 94-110. [in Russian].
- Bodriiar Zh., & Zenkina S. N. (Trans.) (2001). *Sistema veshchei [System of things]*. Moskva: Rudomino. Retrieved from: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3496> [in Russian].
- Pavlova E. D. (2008). Formy kultury informatcionnogo obshchestva [Forms of information society culture]. *Observatoriia kultury: zhurnal-obozenie. [Observatory of Culture: Review Journal]*, 5, 11-16. Retrieved from: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhome/news/nis.htm?2008_05_1jok [in Russian].
- Soloviov A. V. (2009). *Dinamika kultury informatcionnoi epokhi [Dynamics of culture of informative epokhi]*. RGU: Redakcionnoe izdanie [in Russian].

УДК 316.485.6:070

[orcid.org/ 0000-0002-8475-9617](https://orcid.org/0000-0002-8475-9617)

[orcid.org/ 0000-0002-0693-6702](https://orcid.org/0000-0002-0693-6702)

ТАТАРИНА Тетяна Іванівна

аспірантка кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

КОЖУШКО Анна Павлівна

учениця 10-А класу Полтавської гімназії № 33

МЕДАРЕАЛЬНІСТЬ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Прискорений розвиток і включення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у життя кожної людини як наслідок науково-технічного прогресу веде сучасний світ до безпрецедентної за своїми масштабами інформаційної революції. Це проявляється значною мірою у швидкості поширення будь-яких даних у масовому суспільстві – новин, повідомлень, оголошень, тощо. Глобалізація, комп'ютеризація, інформатизація, діджиталізація – сучасні інструменти та водночас «жива зброя» ХХІ століття. В умовах незавершеної російсько-української війни, використання медіапропаганди серед населення постає яскравим прикладом завоювання території в «головах людей», а їх «сліпа віра» у «допомогу братнього на-

роду» – наслідком штучного викривлення реальності за допомогою медіа. У зв'язку з цим стають актуальними питання пошуку правдивої інформації та шляхів боротьби з фейковими новинами за допомогою критичного мислення, дослідження феномену інформаційної війни і шляхів боротьби з маніпулюванням свідомістю через подачу фейкових даних.

Вільний доступ до інформації зумовлює появу інструментів масового впливу на суспільство, яке звикло сприймати «бажане за дійсне», не замислюючись над його істинністю чи хибністю. У науковому обігу з'являється термін «інформаційна війна», який історик Я. Малик визначає як «форма ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами, яка передбачає проведення комплексу попередньо спланованих заходів впливу на масове суспільство з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони» (Малик, 2015, с. 1). У різні історичні періоди процеси отримання даних відображали актуальні на той час технології. Відмінності інформаційних процесів різних епох полягали у технології виробництва знання, засобів його накопичення та зберігання, носіїв (матеріальних чи нематеріальних) та виробників. «Сучасна людина протягом дня дізнається стільки новин, скільки в добу Просвітництва, всього 200 років тому, не дізнавалась протягом усього життя. Сьогодні всі ми ми втягнуті в інформаційну війну, яка є результатом нашого пасивного сприйняття дійсності» – стверджує О. Нетреб'як, доктор філософії і викладачка Філософсько-богословського факультету УКУ (Нетреб'як, 2019). Єдиний вихід, який пропонує професорка – звернутися до філософії, яка навчає не тільки мислити, а ще й сумніватися, тобто розвивати медіаграмотність та критичне мислення.

Медіафілософія як самостійна галузь філософського знання та наукова дисципліна виникає в 90-х роках ХХ століття. В своєму предметному полі вона містить цілий ряд актуальних проблем комунікативного поля сучасної людини, а також набуває онтологічного та епістемологічного статусу. Вести мову про онтологію науковцям дозволяє поняття медіареальності, що являє собою особливо бажаний віртуальний простір, а епістемологічного характеру медіафілософія набуває завдяки медіальності як здатності до пізнання.

Медіареальність як предмет медіафілософії дозволяє досліджувати результати роботи засобів масової інформації та їх вплив на свідомість населення. Завдяки цьому утворюється широкий простір для ведення глобальної інформаційної війни та локальних маніпулювань лише із застосуванням сучасних цифрових технологій – соціальних мереж, маркетингу, реклами, телебачення, тощо. Прикладів подібних ситуацій дуже багато, однак штучно створені «міфи» розвінчуються нечасто. Зовсім недавно у ЗМІ з'явилася інформація про розслідування журналіста, який заради експерименту влаштувався працювати на ботоферму (організацію, метою існування якої є створення у соціальних мережах фейкових сторінок і публікація з них хибних даних та вигаданих коментарів) і відкрив очі

українцям, розповівши правду про накручування кількості прихильників та опонентів різних політичних сил – через штучне викривлення дійсності (15 гривень за ..., 2019).

З останніх подібного роду фейкових новин – поширення у мережі повідомлення про геніального школяра, чия перемога на престижній олімпіаді залишилась не висвітленою ЗМІ. Кількість лайків й поширень під типовими дописами становить десятки тисяч, а разом із репостом користувачі час від часу звинувачують журналістів та владу у мовчанні та ігноруванні подібних новин, натомість висвітленні «негативних» тем. До речі, подібні звинувачення перетворюються на гасла протестувальників, одіозних політиків та громадських активістів. Насправді, для того, аби довести природу вірусних картинок та легкість поширення фейкових новин, менеджер спецпроектів *ain.ua* Олександр Лінник опублікував на своїй сторінці в Facebook жартівливий пост про власну перемогу на «олімпіаді мемів», яка збрала «100500 учасників з 9 тисяч країн». За кілька днів цей допис отримав понад 30 тисяч поширень (*Українець переміг...*, 2018). Забігаючи наперед, можна зазначити, що критично мислячий користувач, який прочитав новину, мусив би задуматись про реальність події, просто вчитавшись у вище зазначені цифри. Однак, зманіпулювати свідомістю людей вдалося – більшість дописувачів та коментаторів «піддалися» на провокацію і сприйняли міф за істинність.

В умовах ведення інформаційної війни інструментарій медіаосвіти не можна вважати достатньо ефективним засобом протистояння фейковим впливам. Медіареальність, яка свідомо створюється та нав'язується суспільству з метою непрямого впливу на поведінку (за допомогою підсвідомості) або на якісну зміну ціннісних орієнтирів, не може забезпечити формування достатньо адекватного світосприйняття. Так, перегляд телепередач про ревізії закладів швидкого харчування, кав'ярень, магазинів та ринків змушує замислитися про їх відвідування та користування послугами. Але як виокремити якісний та істинний контент? Лише за допомогою детального аналізу та критичного мислення. Але вміння розрізняти факти та судження не є достатніми для розуміння усіх соціальних чи геополітичних процесів, хоча б тому, що події, які пропонуються споживачеві даних, є результатом свідомої роботи зі створення або подання інформації.

Маніпулювання свідомістю досить поширене явище, з яким можна боротися. За твердженням С. Іванова, викладача ЗОІППО, людина має або піднятися на більш високий рівень свого інтелектуального розвитку шляхом оволодіння новими знаннями, уміннями, навичками та компетентностями, або перетворитися на свого роду «інформаційного зомбі». Розглядаючи питання медіаінформаційної компетентності, він наводить як приклад закон необхідної різноманітності У. Р. Ешбі, який формулюється таким чином: різноманітність керуючої системи має бути не менше різноманітності об'єкту, що керується. Тобто, якщо розглядати людину

як керуючу інформаційну систему, а медіареальність – як систему, що досліджується, то «медіаінформаційна компетентність людини має бути достатньо високою для декодування медійних текстів (лінійних або нелінійних), спрямованих на когнітивні зміни у свідомості та світосприйнятті» (Іванов, 2016, с. 182). Питання, яке стоїть перед українцями, полягає лише в тому, чи здатні ми критично сприймати отриману інформацію і аналізувати її, тобто осмислювати.

Медіареальність, безумовно, є широким простором для ведення інформаційної війни. Однак, завдяки сучасним технологіям та науковому прогресу, суспільство отримало можливість дистанційного навчання, швидкого доступу до будь-яких даних, програм, активного спілкування та пошуку й аналізу великих масивів інформації. Завдяки віртуальній та оффлайн реальності, яка вміщує в собі дані й комунікацію людини з ними, існують і шляхи боротьби з маніпулюванням свідомістю. Перевірити отриману інформацію можна фактично в «один клік», головне – проаналізувати та осмислити ці дані. А це можна зробити за допомогою синтезу логіки та філософії, розвитку компетентностей медіаграмотності та критичного мислення. Однак, відкритим питанням залишається проблема маніпуляції свідомістю мас та її наслідки. Адже заміщення реальної пам'яті та сприйняття міфологізованої, синтетичної, призводить до «зомбування» та формування необхідної «слухняної» групи людей.

Засоби масової інформації мають колосальний вплив на суспільство, тому не дивно, що їх називають «четвертою владою». Їхня діяльність – необмежена можливість і здатність керувати масовою свідомістю. Маніпулювання являє собою вплив на підсвідомість індивіда за допомогою бажаних, на думку комунікатора, ідей, поглядів, ціннісних настанов. Подібний вплив має на меті не тільки формування соціальних і моральних ідеалів, свідомості і світогляду особистості, залучення до вищих досягнень світової культури, а й боротьбу за володіння аудиторією, що може забезпечуватися спотворенням якості та змісту інформації. Цей процес вже перетворився на технологію, яку часто використовують у меркантильних цілях. Маніпулятивна інформація є деструктивною за своєю суттю, адже руйнує особистість, оскільки пропонує і нав'язує поєднання готових моделей із арсеналу масової культури. Однією із найважчих проблем у сприйнятті даних є небажання реципієнтів мислити: більшість аудиторії бездумно і пасивно споживає величезний інформаційний потік, не витрачаючи на його аналіз ні інтелектуальних, ні духовних сил.

Маніпуляція суттєво впливає на медіареальність: людина, яка досліджує певну інформацію, на основі неї доводить істинність чи хибність суджень, отримуючи на початковому етапі викривлені дані, отримує і невірні результати. Сутність інформаційної війни – якраз у поширенні таких висновків у суспільстві, що стає наріжним каменем деструктуризації і впливу на масову свідомість.

Список використаних джерел

- Іванов С. А., Іванова Л. С. Інтелект і медіаінформаційна компетентність. *Відкрите освітнє середовище сучасного е-університету*. 2016. № 2, С. 179–191.
- Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3.
- 15 гривень за коментар. Як працюють бот-ферми в Україні і хто з політиків користується їх послугами. *NV.UA*, 19 вересня 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/bot-ferma-hto-z-politikiv-koristuyetsya-poslugami-botiv-video-novini-ukrajini-50043675.html>
- Тищенко Р. Філософія може зарадити в протистоянні із пропагандою – Ольга Нетреб'як. *Новини UKU*, 17 січня 2019. URL: <https://ucu.edu.ua/news/filosofiya-mozhe-zaradyty-v-protystoyanni-iz-propagandoyu-olga-netryb-yak/>.
- Українець переміг на Всесвітній олімпіаді з мемів, або Як за кілька хвилин створити створити фейк на 30 тис. поширень. *OPINION UA.*, 20 березня 2018. URL: <https://opinionua.com/2018/03/20/ukra%D1%97nec-peremig-na-vsесvitnij-olimpiadi-memiv-abo-yak-za-kilka-xvilin-stvoriti-fejk-na-30-tisyach-poshiren/>.

References

- Ivanov S. A., & Ivanova L. S. (2016.). Intelekt i mediainformatsiina kompetentnist [Intelligence and media information competence]. In *Vidkryte osvithne seredovyshche suchasnoho e-universytetu [Open educational environment of modern e-university]*, 2, 179-191 [in Ukrainian].
- Malyk Ya. Y. (2015). Informatsiina viina i Ukraina [Information War and Ukraine]. *Demokratychnе vriaduvannya [Democratic governance]*, 15. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 [in Ukrainian].
- 15 hryven za komentar. Yak pratsiuuiut bot-fermy v Ukraini i khto z politykiv korys-tuietsia yikh posluhamy [Fifteen hryvnia per comment. How bot farms work in Ukraine and who politicians use their services] (2019). *NV.UA*, 19 veresnia 2019. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/bot-ferma-hto-z-politikiv-koristuyetsya-poslugami-botiv-video-novini-ukrajini-50043675.html> [in Ukrainian].
- Tyshchenko R. (2019). *Filosofia mozhe zaradyty v protystoianni iz propahandoiu – Olha Netreb'iak [Philosophy Can Counteract Against Propaganda - Olga Netrebyak]*. *Novyny UKU*, 17 sichnia 2019. Retrieved from <https://ucu.edu.ua/news/filosofiya-mozhe-zaradyty-v-protystoyanni-iz-propagandoyu-olga-netryb-yak/> [in Ukrainian].
- Ukrainets peremih na Vsesvitnii olimpiadi z memiv, abo Yak za kilka khvylyn stvo-ryty stvority feik na 30 tys. Poshyren [Ukrainian wins the World Olympiad on Memes, or How to create a fake for 30 thousand distributions in a few minutes]* (2018). *OPINION UA.*, 20 bereznia 2018. Retrieved from <https://opinionua.com/2018/03/20/ukra%D1%97nec-peremig-na-vsесvitnij-olimpiadi-memiv-abo-yak-za-kilka-xvilin-stvoriti-fejk-na-30-tisyach-poshiren/> [in Ukrainian].